

Korszerű vászonkép-konzerválás szerény felszereltség mellett

Kőrösfői Kriesch Aladár Boldogság című festményének restaurálása

Bóna István

A Gödöllői Iskola mesterei művészetüket nem csak szellemiségében kívánták megújítani, modernizálni, hanem jelentős súlyt fektettek a hagyományos és modern technikák alapos megismerésére és azok alkalmazására, a korabeli akadémista festészetétől eltérő megjelenésű művek megalkotása céljából.¹ Kőrösfőinek az itt tárgyalt alkotása is alkalmaz a korban szokatlan megoldásokat. A vásznat gesso² alapozással látta el, amire olajfestékekkel festett, sokszor nagyon vékony rétegben, a posztimpreszszionistákat idéző élénk kolorittal. A festményt nem lakkozta. A restaurálás megtervezése során figyelni kellett arra, hogy ez a technika egy nagyon érzékeny, sérülékeny műhöz vezetett, melynek esztétikai megjelenését is nagyon befolyásolja a megfestés módja. Ezért fontos volt, hogy a beavatkozások során megmaradjon a világos, derűs színhatás, és a végén a kép ne nézzen ki lakkozottnak, vagy legalábbis az elkerülhetetlen lakkozás ne legyen feltűnő, zavaró. A festmény simítását, konzerválását is nagyon óvatosan kellett elvégezni, hogy ne okozzunk semmiféle károsodást benne.

A műalkotás rövid ismertetése³

A festmény egy szobabelsőben, ellenfényben ábrázolja Kriesch Aladár feleségét, kezében elsőszülött kisfiával (*1. kép*). A restaurálás előtt sötét, drámai tónusú kép a tisztítás után fényben fürdő, derűs, színes műnek bizonyult, valóban rászolgálva a címére. Dénes Jenő szerint a képet olajfestékekkel festette alkotója, de szokatlan, nagyon érdekes technikával.⁴ Ezt a különlegességet azonban nem sikerült felfedeznünk. A festmény felépítése meglehetősen egyszerű, „alla prima” festésre vall (*2. kép*), azaz nincsenek benne bonyolult rétegszerkezetek. A festő mindenhova igyekezett azonnal azokat a színeket feltenni, amik a látvány létrehozásához szükségesek.⁵ A képet megemlíti Gellér Katalin is, aki nagybányai naturalizmusát és miszticizmusát emeli ki.⁶

1 Bóna 2003. 107–122.

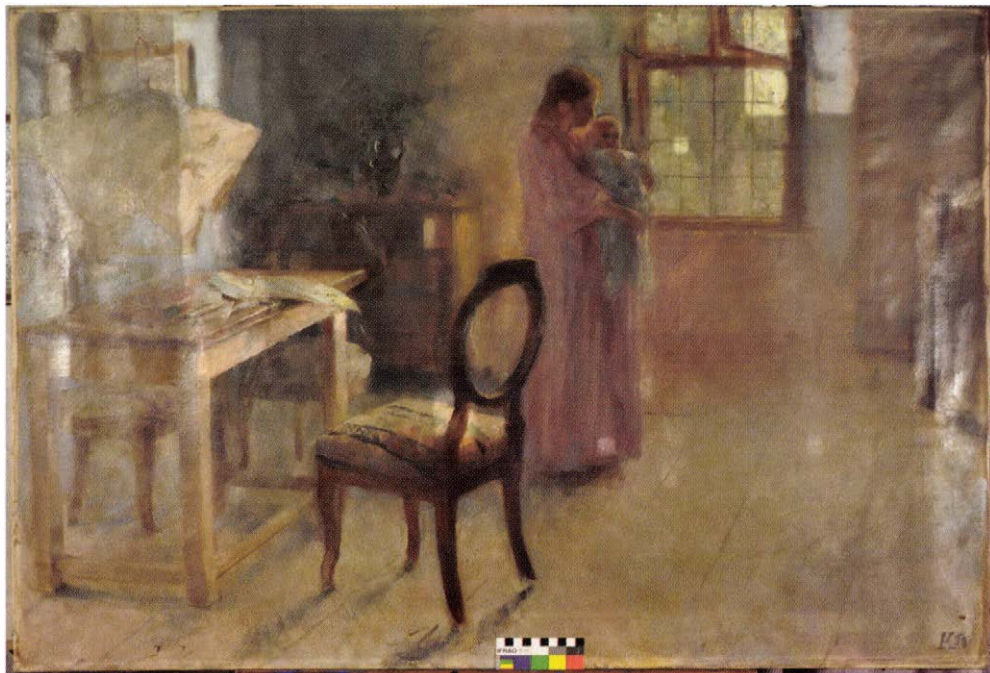
2 Enyv és „döglesztett gipsz” azaz kalcium-szulfát-dihidrát keveréke. Az alapozás 10%-os sósav hatására nem pezsgett.

3 A kép magántulajdonban van, ezért a nagyközönség csak ritkán láthatja. A cikk írásakor a Gödöllői Városi Múzeum Kőrösfői-Kriesch Aladár emlékkiállításán volt látható.

4 Dénes 1939. 51–52.

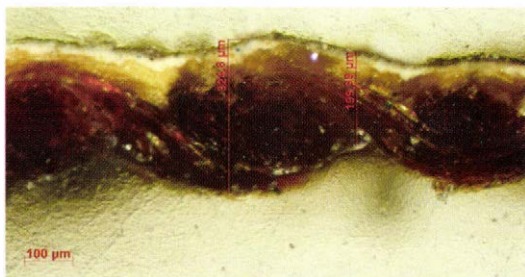
5 Őriné 2013. 16–17.

6 Gellér 2003. 9., 280.

1. kép. A kép a próbatisztítások közben, néhány kicsi, négyzetes, tisztított területtel. Normál színes felvétel.

Fig. 1. The picture during the trial cleaning work, with a few small, square-shaped areas already cleaned. Normal colour photograph.

2. kép. A festmény díszkeret által takart részéből kiemelt kis darabjának keresztmetszet csiszolata mikroszkópos felvételen. (Kürtösi Brigitta munkája). A vásznon egyrétegű, enyhén megbarnult alapozás-réteg látható, elsősorban a mélyedésekben, ezen egyrétegű, vékony olajfesték-réteg. A festék fő tömege fehér, de vörös, fekete és kék pigmentek is felismerhetők benne. A felső sötét réteg az eltávolításra váró szennyeződés.

Fig. 2. Microscopic photograph (taken by Brigitta Kürtösi) of a cross section of a small sample of paint taken from a part of the surface hidden by the decorative frame. A single layer of grounding, now moderately brown, is visible on the canvas, primarily in the hollows. On this is a single layer of oil paint. The greater part of this is white, but red, black, and blue pigments can also be detected in it. The dark upper layer is soiling awaiting removal.

A műtárgyat a festő által tervezett, eredeti díszkeretben vettük át, melyet aranyoztak és színezték. Az aranyon több lakkréteget is találtunk. Valószínűleg eredetileg is lakkozott volt, egy kissé patinás hatást szerettek volna elérni a bevonattal.

A festmény mérete a díszkeretből való kiemelés után vált megállapíthatóvá: 78x112,5 centiméter. A vakkeret minden bizonnyal eredeti, és a festményt erre talán maga a művész feszíthette fel. A szegeket nem verte be teljesen, hanem inkább elhajlította, ezzel kívánva erősebb rögzítést biztosítani a vászonnak. A vakkeret ékelhető szerkezetű, de két ék már hiányzott az átvételkor.

A festmény technikai felépítése

A hordozó vékony, sűrű szövésű vászon.⁷ Anyagát nem vizsgáltuk, legvalószínűbb, hogy lenvászon lehet. Mérete a vakkeretről való levétel és a feszítőszelek kihajtása után 86x123 cm. Szemrevételezéssel úgy tűnt, hogy a vásznat a művész egy valamivel nagyobb keretre való felfeszítés után alapozhatta. Feltehetőleg egy előnyvezés után, egyetlen réteg gesso alapot ecsetelt fel, meglehetősen vékonyan. Az alapozó nagyon folyékony lehetett, megült a szálak közötti mélyedésekben, de alig fedte el a kiemelkedő részeket (2. kép). Így valamennyire kisimította a vászon textúráját, csökkentette a felület strukturáltságát. Miután az alapozás megszáradt, a hordozót felszegezték a jelenlegi vakkeretre. A keret három oldalán a fölösleges vászonszeleket levágták, a jobb szélén azonban az anyag teljes szélességében megmaradt. Itt megfigyelhető, hogy az alapozó helyenként megfolyt. A feszítő szélnek a festett felszíntől távolabbi részén már nem található alapozás. Az alap vízre nagyon érzékeny volt, ezért a nedves tisztítás szinte lehetetlennek tűnt.

A festő a munkát először akvarellszerűre hígított festék felvitelével kezdte, amire aztán kissé vastagabban tette fel a részleteket. Egyes helyeken, elsősorban a fő alakon, erőteljes impasztót is használt. Ez az eljárás megegyezik az akadémista festők gyakorlatával. A képet a művész nem lakkozta.

A festmény állapota az átvételkor

A kép vizsgálata során kiderült, hogy azt már javították korábban. Befestések nyomait lehetett felfedezni, elsősorban az előtérben, a hajópadlón. Középen alul, nagyobb alapozás-hiány volt felismerhető sűrűfényes megvilágításban. A női figura rózsaszín köpenyén is voltak gyanús részek, melyek egyébként szükségtelennek tűnő belejavításoknak látszottak. A képről készült infravörös és UV lumineszcens felvételeken a javítások nem jelentkeztek karakteresen. A lumineszcens felvételek kiértékelésekor úgy tűnt, hogy az előtér mintegy 50%-ban át van festve.

Azt nem lehetett megállapítani, hogy a korábbi javítás előtt tisztíthatták-e a képet, de nagyon valószínű, hogy igen. Az átfestések olajfestékekkel készültek, felületük az eredetinél tixotropabb festék használatára utalt.

⁷ Vászón kötészű, 38x38 szál centiméterenként, a szálak z sodratúak.

3. kép. A festmény a próbatisztítások közben. A sűrűfényes felvétel jól mutatja a vászon deformációit, hullámosodását, a festékréteg kagylósodását.

Fig. 3. The painting during the trial cleaning work. Taken in raking light, the photograph shows the warped and the undulating condition of the canvas and the blistering of the paint layer.

4. kép. A vászon a hajtások mellett több helyen elfoszlott, elhasadt.

Fig. 4. The canvas was frayed and split in several places along the folds.

A vászon megereszkedett, lazán „lógott” a vakkereten. Teljes felületén deformációk jelentek meg, mivel a rugalmasságát veszített hordozó nem tudott ellenállni a festékrétegben felgyűlt feszültségeknek. Megjelentek rajta a festék kagylósodásának, kidomborodásának a nyomai (3. kép). A felület hullámosodása nem csak esztétikailag befolyásolja károsan a műtárgy megjelenését, hanem azt is jelzi, hogy a vászon hordozó elvesztette a festmény megőrzése szempontjából alapvetően fontos, „kvázi rugalmas lemez” tulajdonságát. Az ilyen elváltozást már csak dublázással⁸ lehet helyreállítani.

A festékréteg, illetve az alapozás tapadása a vászonhoz meggyengült, apró hámlások, pergések voltak megfigyelhetők mindenhol. Ez különösen körben, a feszítőszélek hajtásainál jelentkezett nagy számban (4. kép). A kép felülete elszenyveződött, megjelenése matt volt.

8 A festmény hátoldalára új vásznat ragasztunk.

A festmény konzerválása

Átvételkor eredeti szándékunk az volt, hogy a lehető legkevesebbet avatkozzunk be a műbe. A díszkeretből való kiszedés előtt még azt terveztük, hogy a kép simítását és megerősítését dublázás, azaz új vászonra való felragasztás nélkül fogjuk megoldani. A kép kivétele után azonban láthatóvá vált, hogy a feszítő szélek a hajtások mentén több helyen elhasadtak (*4. kép*), és érzékelhetővé vált a vászon jelentős megyengülése is. Talán mégis meg lehetett volna oldani a konzerválást csupán a szélek megerősítése által, de a dolog túl kockázatosnak tűnt, ezért végül egy kíméletes dublázási eljárás mellett döntöttünk. A választás mellett szólt, hogy eredetileg a vászon megerősítését Aquazol 500⁹ alkoholos oldatával történő beitatással terveztük, de ez a próbák során nem bizonyult kellően hatásosnak. Ezért váltani kellett egy izobutil-metakrilát alapú oldatra,¹⁰ ami úgy változtatja meg a vászon tulajdonságait, hogy az egyedül már nem igazán feszíthető fel újra, mert hajlamossá válik a lassú, plasztikus elváltozásra. Ennek következtében feltétlenül szükséges a dublázás.

A hámló festékrétegeket rögzíteni kellett a vakkeretről való levétel előtt. A pergő részek fixálása Aquazol 200¹¹ 2,5%-os, alkoholos oldatával kezdődött. A kezelőszert injekciós fecskendővel pontosan a kívánt helyre lehetett juttatni, ezt követően a felcserepedett festékréteg visszanyomkodása szilikon szerszámokkal történt. Az eredmény nem volt tökéletes, a festékréteg gyengén kötött vissza és a nedves tisztításra is nagyon érzékeny maradt. Erősebb oldat a vásznat túlzottan kikeményítette volna. A további próbálkozások nyomán a széleskörűen alkalmazott Lascaux MFCo¹² bizonyult megfelelőnek, vízzel 1:1 arányban hígítva. A visszanyomkodás ez esetben is szilikon szerszámokkal történt. Az eljárás kitűnő volt a helyi festék-rögzítésre. Hatására a festmény kielégítően ellenállt a nedvességnek, miközben a felület vízesen tisztítható maradt.

A következő lépés a vászon leszedése volt a vakkeretről, majd a feszítő szélek kiegyenesítése következett. A hajtási éleket kis ecsettel megnedvesítve, langyos kisvasalóval azok kisimíthatóak voltak. Több helyen a már eleve elszakadozott él tovább hasadt. A hasadásokat és a széleken található nagyobb lyukakat helyileg ki kellett javítani. Ezt poli(vinil-acetát) alapú faragasztó¹³ és nagyon vékony poliamid selyem segítségével, hidegen lehetett elvégezni. A képet festett oldalával lefelé szilikon-papírra fektettük, ezután elkezdődhetett a szakadások összeigazítása. A szilikon-papír alá bádoglemezt csúsztatva lehetővé vált a ragasztások mágnesekkel való rögzítése. A hasadások széleinek ragasztóval történő bekenése és a folt felhelyezése után felülre is szilikon-papírt tettünk, erre pedig sörkarton lapok kerültek. A kartonokat

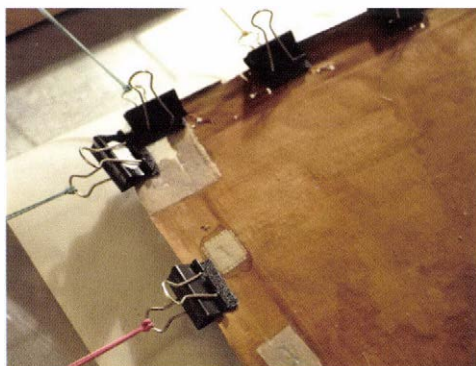
9 Poli (2-etil-2-oxazolin)

10 Plexigum PQ 611. Izo-butil metakrilát tartalmú kopolimer. Oldódik tisztán alifás szénhidrogénekben is, üvegesedési hőmérséklete kb. 32 °C. Kremer Pigmente.

11 Poli (2-etil-2-oxazolin)

12 Medium for Consolidation. Finom szemcséjű akril kopolimer diszperzió. Lascaux Colours & Restaura, Barbara Diethelm AG, Zürichstrasse 42, CH-8306 Brüttsellen

13 Palma fa normál, poli(vinil-acetát) diszperzió, Henkel Magyarország.

5. kép. A hasadt, hiányos területek megerősítése után a kép feszítőkeretre került. A feszítést iratcsipeszekbe hurkolt befőttes gumik biztosították. Az iratcsipeszekbe duplán összehajtott, durva csiszolóvásznak kerültek, hogy a kép vászna ne csúszhasson ki.

Fig. 5. The picture was placed on a stretching frame after the strengthening of the torn and incomplete areas. Stretching was performed using rubber sealing rings looped onto document clips. Pieces of rough emery cloth were folded double and placed in the clips to hold the canvas tightly, thus preventing it from slipping out.

mágnesekkel a bádoglemezhez préselve stabilizáltuk a foltozásokat addig, amíg a ragasztó teljesen meg nem száradt.

A lyukak és hasadások kijavítása után a vászon ideiglenes feszítő keretre került. Ez merev szerkezetű, de a munka befejeztével könnyen szétszedhető volt. Egyszerű lécekből készült, erre a célra legyártatott, erős vaslemez sarokelemek segítségével, melyek összecsavarozásával nagyon stabil keret állítható elő. A sarok-elemek már korábban elkészültek univerzálisan felhasználható kivitelben, többször már használtuk is őket.¹⁴ A keret megfelelő méretének kialakításához a szükségesnél valamivel hosszabb lécekre volt szükség. Ezeket szélforgó-szerűen összeállítottuk és csavarokkal rögzítettük. Egy ilyen feszítő eszköz elkészítése és szétszedése csak pár percet igényel. Egyik oldalára tíz centiméterenként szegeket vertünk, ezekbe akasztottuk be a felfeszítésre szolgáló befőttes-gumikat. A gumik másik végére iratcsipeszek kerültek. Ezekbe duplán meghajtott csiszolóvászon csíkokat helyeztünk, hogy még viszonylag erős feszítés esetén se csússzon ki szorításukból a vászonszél. Így a szélek megnagyobbítása (strip-lining)¹⁵ nélkül is fel lehetett feszíteni a vásznat (5. kép). A felfeszítés egyedül is elvégezhető. Ehhez az szükséges, hogy középről kezdve, a sarkok felé haladva, mindig az egymással szemben lévő gumikat csíptessük fel.

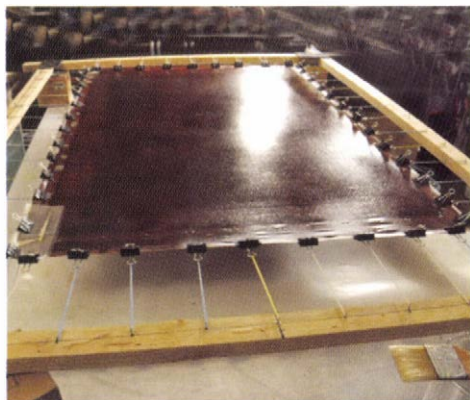
A kép erősen deformáltnak bizonyult a felfeszítés után is, ezért hideg-párás kezelést kellett alkalmazni. A festmény egy estére fólia-sátorba került, ahol egy enyhén megnedvesített, majd kicsavart Agro fátyolfóliát¹⁶ helyeztünk el, alatta mintegy húsz centiméterrel. Azért kezdtük ilyen enyhe párással, mert nem szerettük volna, hogy bármilyen károsodás előálljon. Igaz, a korábbi beavatkozások tapasztalatai azt mutatták, hogy kinézete ellenére a festmény nem „shrinker”,¹⁷ de az első

14 8x14x0,5 centiméteres vaslemez, nyolc darab. Az anyag jól fűrható, szükség esetén könnyen átalakítható bármilyen kerethez.

15 Nincs rá elfogadott magyar megnevezés.

16 UV stabilizált polipropilén fátyol. Mezőgazdasági boltokban szerezhető be.

17 Angol kifejezés azokra a festményekre, melyek nedvesség hatására összezsugorodnak és ledobják magukról a festékréteget. A hideg párással ezek is jól bírják. A szónak nincs elfogadott magyar megfelelője.

6. kép. A festmény a feszítő kereten az impregnálás után. A festett felület tökéletesen kisimult egyetlen párasító kezelésre. Ezután a szerkezeti megerősítés céljából a vásznat akrilgyanta oldattal kellett beitatni.

Fig. 6. The painting on the stretching frame after impregnation. The painted surface became perfectly flat in the course of a single humidification treatment. The canvas had then to be impregnated with acrylic resin in order to strengthen its structure.

7. kép. A kép a további műveletek során is a feszítő kereten maradt. A szennyeződés eltávolítása a tisztítószer kis felületre való feccsetelése után, poli(vinil-alkohol) alapú szivaccsal történő óvatos áttörléssel folyt.

Fig. 7. The soiling was removed by applying the cleaning mixture by brush to a small area of the surface at a time and then carefully wiping this area with a piece of sponge (of the polyvinyl alcohol type).

párasítást akkor is csak tesztnek szántuk. Másnapra a vászon és a felpikkelyesedett festékréteg tökéletesen kisimult. A fólia a sátor kibontásakor már teljesen száraz volt. Biztonság kedvéért a kép kapott még egy párakezelést, de további változást már nem lehetett megfigyelni rajta.

A vászon és az alapozó réteg konzolidálása a hátoldal felől, Plexigum PQ611 7,5%-os, lakkbenzines oldatával impregnálva történt meg. Az erősen szívó alapot az oldat jól átította, ami megkönnyítette a későbbi nedves tisztítást. Ez az anyag azért is megfelelt céljainknak, mert az alapozást, illetve a matt festékrétegeket nem, vagy csak nagyon kevésbé sötétíti el (6. kép).¹⁸

A kép a további kezelés során is a feszítő kereten maradt (7. kép).

Az első tisztítópróbák még az impregnálás előtt készültek. Ezek során kiderült, hogy a festmény csak vízben oldódó vegyszerekkel tisztítható eredményesen. Az első sikeres próba: 10% triammónium-citrát, puha ecsettel alkalmazva, majd visszasedve Saugwunderrel¹⁹. A kép ezzel a módszerrel is elég nehezen tisztult, a víz azonban

18 A Plexigum PQ 611 izobutil-metakrilát 7,5%-os oldata úgy állítható elő, hogy a 30%-os törzsdatot három rész Tikkurila lakkbenzinnel tovább hígítjuk. A beitatás a hátoldaltól való ecseteléssel, bőséges itatással történt, a vászon így 2 deciliter anyagot vett fel. Az eredmény jó lett, nem kellett ismételni. Csak kicsit sötétedett a vászon, egy kicsit merevebb lett, de sokkal stabilabbnak tűnt.

19 Nagy folyadékfelvevő képességű poli(vinil-alkohol) alapú szivacsfajta. Restaurátor szivacs „Restauratorschwamm” néven is forgalmazza a Kremer cég.

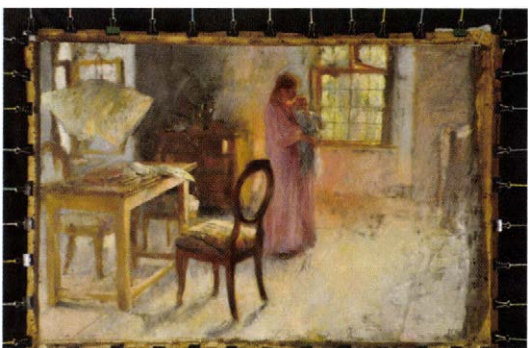
8. kép. Tisztítás közben zavaróan előtűntek az átfestések. A kisebb, világos téglalapok a képen ezek eltávolítási próbáit mutatják. Normál felvétel.

Fig. 8. Unsettling instances of repainting appeared during cleaning. Trial removals of repainting are indicated by small, light-coloured rectangles on the painting. Normal photograph.

9. kép. A 8. képen látható állapot UV lumineszcens felvételen.

Fig. 9. The condition depicted in Fig. 8 as shown on a UV luminescent photograph.

10. kép. A festmény teljesen megtisztítva és részlegesen feltárva. Normál felvétel.

Fig. 10. The painting thoroughly cleaned and partly revealed. Normal photograph.

veszélyesnek bizonyult. Az alapozás könnyen felázott, ezért a próbálkozást abba kellett hagyni. A Plexigumos beitatás után a tisztítás más – részben nedves – módszerrel, de sikeresen elvégezhetővé vált.

Az alaposabb vizsgálat megmutatta, hogy a kép alsó részén sok belefestés található. A hajópadlót nagyrészt átfestették. Ezeket az utólagos beavatkozásokat amennyire lehetett, el kellett távolítani. A sok próba után e célra a következő keve-

rék bizonyult a legalkalmasabbnak: 2 térfogatrész tömény ammónium-karbonát, 1 térfogatrész Celloszol²⁰, 1 térfogatrész víz. Ez a keverék mind a szennyeződéseket, mind az átfestéseket eltávolította, illetve az utóbbiakat jelentősen elvékonyította (8–10. kép).

A képpel való foglalatosság alatt egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy szükség lesz egy „gyengéd” dublirózásra, bár ezt eleinte szerettük volna elkerülni. Erre az úgynevezett „loose interleaf” módszer²¹ tűnt a legjobbnak, mely talán a legkevésbé avatkozik be a festmény eredeti szerkezetébe. A ragasztó fólia (interleaf) poliészter bélésselyem Plexigum PQ 611 izobutil-metakriláttal és kevés paraffinnal impregnálva.²² Próbák során alakult ki a megfelelő rendszer: a ragasztásnak stabilnak kell lennie, de ugyanakkor annyira gyengének is, hogy a dublírvaszon szárazon lehúzható legyen a hátoldalról. Cél volt az is, hogy további idegen anyag már ne kerüljön a festmény szerkezetébe. A dublírvaszon olyan poliészter-len vegyes szövet volt, ami kinézetre lenvaszonnak tűnik.

A bélésselyem előkezelése egy vakkeretre való felfeszítés után Paraloid B82 10%-os oldatával történt. Az oldószer 9 rész Alkonek²³ és 1 rész víz keveréke volt. Az impregnálás teljes száradása után a textil mindkét oldalára vastagon felecsetelt dublirózó ragasztó is teljesen meg kellett, hogy száradjon, ez több mint egy hétig tartott. Az így előállított „betét-fátyol”²⁴ alacsonyabb hőfokon aktiválható, mint a BEVA 371, amit szintén használnak dublirózásra. A ragasztás nem annyira erős, mint a BEVA esetében, ezért a dublírvaszon mechanikusan, kis erőbehatással, a festmény veszélyeztetése nélkül lehúzható az eredeti vászonról. A húzási erő annyira kicsi, hogy károsodástól, deformációtól nem kell tartani, a kötés mégis meglepően stabil.

A dublirózás ideje alatt folyt a vakkeret és a díszkeret javítása is. A vakkeret hasadásait Palma fa normál²⁵ ragasztóval sikeresen rögzíteni lehetett. A tisztítás víz és detergens²⁶ segítségével történt. Védőbevonatként viasz-pasztát alkalmaztunk.

A kép festékhiányainak kiegészítése a kijavított vakkeretre való felfeszítés után kezdődött. Az alapozás annyira vékony volt, hogy tömíteni nem kellett. Ahol feltétlenül szükséges volt, ott művész temperával a megbarnult alapozás színét festettük vékonyan a vászonra.

20 Etilén-glikol-monoetiléter.

21 A nemzetközileg közismert módszerre nincs magyar kifejezés. A lényege az, hogy az eredeti vászon és a dublírvaszon közé egy ragasztóval impregnált fátylat (interleaf) teszünk és ezt valami módon aktiváljuk, így rögzítjük egymáshoz a vásznakat. Az aktiválás történhet hővel, oldószerral, nyomással, vagy ezek kombinációjával. Esetünkben a hő és a nyomás szerepelt.

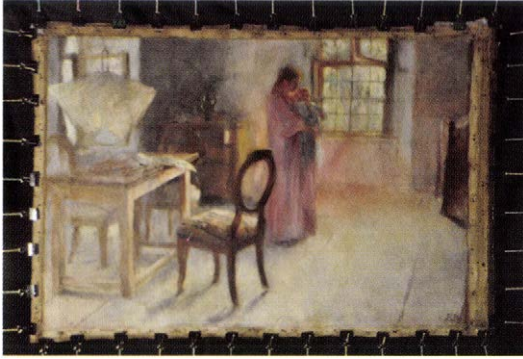
22 Dublirózó ragasztó: Tikkurila lakkbenzinben oldott Plexigum PQ611 (30%) és paraffin (3%). A paraffin oldásához melegvizet fűrdőre van szükség. A megmelegített Plexigum oldathoz adagoljuk a kimért paraffint.

23 Nagy tisztaságú, vízmentes, technikai célokra szolgáló etil-alkohol.

24 Az angol interleaf kifejezésnek nincs magyar megfelelője.

25 Poli(vinil-acetát) diszperzió, Henkel Magyarország.

26 Triton X 100, polietilén-glikol-tercier-oktilfenil-éter, Reanal.

11. kép. A festmény kiretusálva még a lakkozás előtt. Normál felvétel.

Fig. 11. The painting after retouching but before varnishing. Normal photograph.

A retusálás Lascaux Retouching Medium²⁷ és porpigmentek segítségével történt. Hígítónak két rész Alkonek és egy rész aceton szolgált. Volt néhány szín, amelyekhez nem állt rendelkezésre megfelelő pigment. Ezek esetében Maimeri Restauro²⁸ festéket alkalmaztunk, ami tökéletesen elegyíthető a Lascaux rendszerével. Ezzel a technikával dolgozva nincs szükség aláfestésre, mert a kötőanyag megfelelő adagolásával tetszőleges fedő vagy lazúrozó képességet állíthatunk be. Ez az anyag mindenben megfelel a restaurátorok által felállított követelményeknek, és segítségével különleges feladatok is megoldhatók. Szebben és színesebben lehet vele retusálni, mint a nálunk sajnálatosan még mindig használt olajfestékekkel. Száradása után azonnal lakkozható a felület (11. kép).

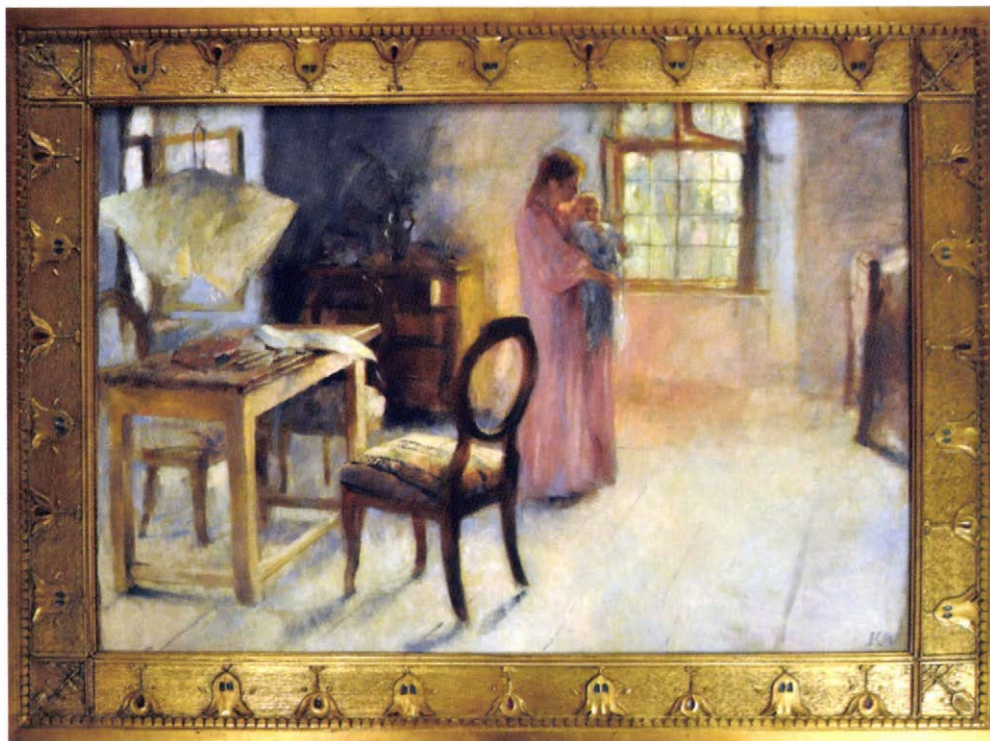
A kép ugyan eredetileg lakkozatlan volt, de a feltárás és a retusálás után a különböző felületek csillogása annyira eltérővé vált, hogy szükséges volt bevonattal ellátni. Erre a célra kiválóan megfelelt a Pannoncolor matt dammárlakk, szépen összehozta az eltérő csillogású felületeket, de úgy, hogy a kép mégis a lakkozatlanság benyomását kelti.

A díszkereten a Lascaux MFCo akril diszperzió vízzel 1:1 arányban hígítva kitűnően bevált. A pergő aranyozást szilikon szerszámokkal többnyire sikeresen vissza lehetett préselni a helyükre. Ahol nem, ott a ragasztó száradása után a felület végső simítása szilikon-papíron keresztül való vasalással tökéletesen megoldható volt. Az arany tisztítására is a festménynél eredményesen használt keverék bizonyult jónak. Elég szelektív volt ahhoz, hogy csak a később felvitt lakkokat oldja fel azonnal. Ennek ellenére óvatosan és gyorsan kellett dolgozni vele, hogy véletlenül ne szedjük le a patinás, eredeti bevonatot.

A díszkeretbe visszailllesztett festmény (12. kép) hátoldali védelemét üregkamrás polipropilén lemez biztosítja. Szellőző nyílás nincs rajta, a kellő légcsere így is biztosítva van, ugyanakkor a kép hátulról való elszennyeződését csak ezzel a borítással lehet megakadályozni.

²⁷ Mowilith 20 poli(vinil-acetát) gyanta oldata felhasználásra kész kivitelben. Kremer.

²⁸ Mastix gyanta kötőanyagú, restaurátorok számára kifejlesztett retusfesték.

12. kép. A kép kész állapotban, a szintén restaurált, eredeti díszkeretébe visszahelyezve.
Fig. 12. The finished picture back in its original, likewise conserved, decorative frame.

Ez már a második különlegesen érzékeny, vászonra festett Kőrösfői kép, amit a szerző restaurált. Az előző, a Liliomok című, hosszú évek óta jó állapotban van. Remélhetőleg ez a festmény is hasonlóan ellenáll majd a károsító tényezőknek. A díszkeret lehetővé tenné, hogy üveget helyezzünk elé, ennek lehetőségét talán meg kellene fontolni. Igaz, ezzel megváltoztatnánk a művész eredeti szándékát.

A fényképeket a 3-as számú kivétellel a szerző készítette. A 3. kép Kürtösi Brigitta felvétele.

IRODALOM

- Bóna István (2003): A gödöllői iskola és a festészeti technikák. In: A gödöllői művésztelep 1901–1920. Gödöllő. pp. 107–122.
- Dénes Jenő (1939): Kőrösfői-Kriesch Aladár. A szerző kiadása, Budapest. pp. 51–52.
- Gellér Katalin (2003): Újítás és tradícióvállalás, In: A gödöllői művésztelep 1901–1920. Gödöllő. p. 9., A kép a restaurálás előtt p. 280.
- Őriné Nagy Cecília (2013): A jó kormányos. Gödöllői Városi Múzeum. pp. 16–17.

**The up-to-date conservation of a canvas painting
in small-workshop circumstances**

The restoration of the painting 'Happiness' by Aladár Körösfői Kriesch

István Bóna

This early canvas picture was made by Aladár Körösfői Kriesch using a very sensitive technique. The artist had applied a water-sensitive grounding to the canvas, onto which he had painted with oil, likewise fairly thinly. The canvas had weakened and had lost its tension; for its part, the paint layer had blistered and had started to flake off. The painting's surface was very much out of shape. The painting had not been varnished, but had been repaired at least once earlier on, with repainting in places.

The aims of the restoration were to stabilise the picture and to restore it aesthetically. The canvas was put onto a temporary stretching frame by means of rubber seals used on preserving jars. Then, with the application of cold moisture, it was smoothed out. Consolidation and lining were performed using the 'loose interleaf' procedure along with isobutyl methacrylate as the consolidant and adhesive. Synthetic 'interleaf' ensured that the picture would not again lose its tension on the frame.

Retouching was executed using dry pigment mixed with the binding medium poly(vinyl acetate). According to earlier experience in a number of countries, such a mix will not alter in colour as rapidly as oil paint. Aesthetically, too, it was more favourable. In addition, it could be varnished immediately without endangering the retouching work.

A szerző címe/Author's address:

Bóna István DLA habil

Festőrestaurátor művész/Painting conservator MA

Magyar Képzőművészeti Egyetem

1062 Budapest, Andrássy út 69–71.

Tel.: +36-70-666-0541

E-mail: bonaistvanmeister@gmail.com